

collegiekamer bevatte. Het belangrijkste, de wens de Sterrewacht 10 of 20 M. hoger boven A.P. te brengen, ging echter niet in vervulling.

In 1940 hebben wederom belangrijke verbouwingen en wijzigingen plaats gehad, waarvan hier slechts het overbrengen van de installatie voor de zonne waarnemingen, vroeger door prof. Julius op het Physisch Laboratorium gebouwd, vermeld wordt.

De aan de Utrechtse Sterrewacht verrichte waarnemingen betreffen hoofdzakelijk de vallende sterren, de plaatsbepaling van kleine planeten, de planeet Jupiter en haar wachters en niet het minst de veranderlijke sterren. De uitgebreide reeksen waarnemingen van deze laatste, waaraan de namen van prof. Nijland en dr. J. van der Bilt op bijzondere wijze verbonden zijn, zijn gepubliceerd in de Proceedings der Akademie van Wetenschappen te Amsterdam en in de Recherches astronomiques de l'observatoire d'Utrecht. In de laatste decennia wordt te Utrecht — als enige plaats in den lande — bijzondere studie van de zon gemaakt. „De betekenis der zonnephysica voor de astrophysica” was de titel van de rede, waarmede de tegenwoordige directeur der Utrechtse Sterrewacht, dr. M. G. J. Minnaert in 1937 het hoogleraarschap aanvaardde en tegelijk de richting aangaf, waarin zich het onderzoek van de Sterrewacht voorlopig in hoofdzaak zou bewegen. De resultaten daarvan vindt de vakman gepubliceerd in een standaardwerk: een fotometrische atlas van het zonnespectrum.

KLEINE MEDEDELINGEN

Amilius de Werde. Naar aanleiding Juli 1224 (Oorkondenboek, alsv., no. van de verschillende publicatiën, waarin 721) van denzelfden bisschop Otto. Een als vermoedelijke stichter van Oudlatijnse variant is nog: Amilius de Insula, voorkomende in een andere oorkonde van het jaar 1224 (Oorkondenb., alsv., no. 730), waarbij Gijsbert van Amstel ten overstaan van den bisschop van Utrecht met zijn prelaten en ministerialen verklaart, dat hij zijn vrouw, len van bisschop Otto II van Utrecht heeft laten doen van hun aanspraken op Amilius de Werde. In het Nederlands luidt de naam niet: van Werden, maar in den regel: *uten Weerde (uten* houdt. *Werde)*. Men zie de oorkonde van 22 A. JOHANNA MARIS.

MAANBLAD VAN „OUD-UTRECHT”

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

OCTOBER
1953

ONDER REDACTIE VAN:
H. DE JONG

26e JAARGANG
N° 10

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: MAJELAPARK 6 I, UTRECHT
Gironummer 575520 ten name van de Vereeniging „OUD-UTRECHT”

RAM VAN SCHALKWIJK

Het tot de Nederlandse adel behorende en in 1949 in de mannelijke lijn uitgestorven geslacht Ram is een oud Stichts regeringsgeslacht. De stamreeks in het Nederland's Adelsboek 1950 vangt aan met Philips Ram Evertsz., geboren 1475, die raad, schepen en burgemeester van Amersfoort is geweest. Deze familie Ram heeft zich later bij de Reformatie aangesloten en leden er van vinden wij tijdens de Republiek dan ook in verschillende regeringsfuncties. Als wapen voert dit geslacht in rood een zilveren klimmende ram met gouden horens en gouden hoeven, en als helmteken dezelfde ram, uitkomend en aanzien gesteld met beide poten zijwaarts gericht. Dit blazoen behoort dus tot de categorie der sprekende wapens.

Naast dit uit Amersfoort stammende geslacht leefde te Utrecht een gelijknamige familie, die steeds Rooms-Katholiek is gebleven en in onderscheiding van de eerstgenoemde veelal als Ram van Schalkwijk wordt aangeduid. Ook zij voerde een sprekend, d.w.z. aan de familienaam ontleend, wapen, zij het in enigszins andere vorm. Het schild vertoont n.l. slechts een ramskop met hals en niet de gehele ram, terwijl de springende ram als helmteken op de helm is geplaatst in een rode tobbe of kuip met zilveren banden. De laatstvershenen stamreeks met de état présent van het Amersfoortse geslacht, zoals die in het genoemde Adelsboek zijn vermeld, is volgens gebruik door de redactie van een korte inleiding voorzien. Daarin komt de opmerking voor, dat ook de familie Ram van Schalkwijk tot het ter plaatse behandelde zou behoren. Ik betwijfel, of deze opmerking juist is.

Van de familie Ram van Schalkwijk bestaat geen gedrukte genealogie, maar wel is bekend, dat zij in 1775 in de mannelijke en in 1828 in de vrouwelijke lijn uitstierf. Een genealogie in handschrift komt voor in deel 5 der z.g. lange boekjes van Booth (Rijksarchief Utrecht). Het is opvallend, dat deze zich alleen met het Utrechtse geslacht bezig houdt, en dat de oudst bekende stamvader van het Amersfoortse geslacht, n.l. de bovengenoemde Philips

Ram, niet door hem wordt vermeld, evenmin als diens afstammelingen er voorkomen. De laatste mannelijke afstammeling, die nog door Booth wordt genoemd, is Adriaen Ram, heer van Schalkwijk en van Tull en 't Waal.

Deze Adriaen Ram kocht de heerlijkheid Schalkwijk in 1647 van de graaf van Culemborg, die toen ter delging van schulden verschillende bezittingen verkopen moest. De heerlijkheid, die leenroerig was aan het Sticht, geraakte reeds uit het bezit der familie, toen de curator in de nalatenschap van Adriaens zoon Everd Ram haar in 1683 verkocht. Zij zou eerst in 1819 teruggekocht worden door diens achterkleindochter Anna Catharina Maria Ram van Schalkwijk, weduwe van Mr. Hendrik Jacob baron de Wijckerslooth de Weerdesteyn. Nadat de koopster in 1828 als laatste van haar geslacht was overleden, is de heerlijkheid nadien in de familie van haar man gebleven.

Adriaen Ram had bovendien in 1634 het allodiale huis Schalkwijk gekocht en dit verkocht hij weer in 1653. Deze bewoner van het huis heeft een belangrijke rol gespeeld in de moeilijke tijd, die de in meerderheid Rooms-Katholieke inwoners van Schalkwijk in die jaren beleefden. Hij had de toren van het huis tot een kapel ingericht en liet er voor de bevolking uit de omgeving de mis lezen. In 1651 deed de maarschalk van Eemland een overval op het huis en werd Adriaen Ram gevangen genomen. Niet lang daarna is hij bij sententie van den Hove uit de provincie verbannen.

De afstammelingen van jonker Adriaen Ram hebben de naam der heerlijkheid bij hun familienaam behouden, hoewel zij formeel daarop geen recht konden laten gelden na de verkoop van 1683. Wellicht deden zij dit ter onderscheiding van de gelijknamige familie, die de Reformatie was gaan aanhangen. Nadat Eduard Joseph Ram in 1730 de ridderhofstad Weerdesteyn had gekocht, konden zowel hij als zijn zoon Eduard Petrus zich heer van Weerdesteyn noemen. Dat er met het andere geslacht Ram een band van bloedverwantschap zou hebben bestaan, zijn zij zich niet bewust geweest. Dit wordt ook aannemelijk gemaakt door de acte, die ik aantrof in het protocol van de Utrechtse notaris Jan de Clefay, en die de aanleiding vormde tot het schrijven van dit artikel.

De daareven genoemde Eduard Petrus Ram van Schalkwijk, heer van Weerdesteyn, achterkleinzoon van jonker Adriaen Ram, was bij zijn overlijden de laatste mannelijke afstammeling van zijn geslacht. Zijn stoffelijk overschot werd op 13 April 1775 in de familiegrafkelder in de in het begin der 19e eeuw afgebroken kapittelkerk van St. Marie te Utrecht begraven. Aan die begrafenis was een bijzonderheid verbonden: toen de kist in de grafkelder was geplaatst, deelde de notaris ten verzoeken van de familie en de executeurs-testamentair mede, dat volgens het verlangen

van de overledene zijn wapenschild zou worden gebroken en in het graf gelegd. Toen niemand van de aanwezigen zich daartegen verklaarde, is aldus gehandeld en daarvan een acte opgemaakt.

Het breken van het wapenschild, wanneer iemand als laatste mannelijke afstammeling (mansoir) van zijn geslacht overleed, was een reeds oud gebruik, dat nog in 1755 blijkt te zijn toegepast. Opvallend nu is hierbij, dat van de zijde der andere familie Ram geen verzet is gekomen. Noch bij haar noch bij de familie van de overledene was men zich dus van enige band van bloedverwantschap bewust en dat in een tijd, die zoveel sterker aan de banden des bloeds gehecht was dan onze tegenwoordige. Ook dit vormt een aanwijzing, dat de beide geslachten Ram, die wel eenzelfde naam, maar niet eenzelfde wapenfiguur voerden, uit verschillende stam gesproten zijn.

Notariële acte betreffende het breken van het wapenschild van wijlen Eduard Petrus Ram van Schalkwijk op 13 April 1775.

Door ordre van wijlen de HoogEdele WelGebooren Heer Eduard Petrus Ram van Schalkwijk, in zijn HoogWelGebore leven heere van Weerdestein etc. etc., alsook ter requisitie van de naestbestaende familie, mitsgaders d'Heeren Executeuren van den testamente van wijlen voorgemelte heer van Weerdestein, heb ik ondergeschreef Jan de Clefay, notaris 's Hoofs van Utrecht binnen Utrecht resideerende, en ten overstaen van de nabeschreve getuygen,

bij occasie, dat 't lijk van meerhooggemelte Heer Ram van Schalkwijk op heden den 13 April 1775 des avonds alhier in de Ste. Marikerk in de familiegrafkelder van den geslagte van Ram van Schalkwijk zal werden bijgezet,

dat 't familiewapen van 't oud-adelijk geslacht van Ram van Schalkwijk, zijnde een rood schild met een zilver ramskop met de hals met goude hoornen, voerende tot een cimier of helmteken een roode tobbe of kuyp met zilvere banden, waaruit springt een zilver ram met goude hoornen, wordende 't schild gehouden of voerende 't selve tot supports twee guldene leeuwen, ter presentie en in tegenwoordigheid van de naastbestaende vrienden en omstanders op de begravenis bij 't graf zal worden gebrooken en bij des Heer Overledens lijkbus in de grafkelder zal worden gelegd, waarvan de Heeren en omstanders voorsz. worden versogt kennis te dragen en de droevige nagedagten in hun geheugen te willen bewaaren.

en vermits zig niemand met woorden nog metterdaat jegens voorsz. verbrekinge van 't geslagtwapen van Ram van Schalkwijk heeft geopposeert, en zulks werkelijk geschied zijnde, is daarvan gedaan deezee uytroep of proclamatie, en opdat van deezee gebeurtenisse ten allen tijde mag blijken, zoo is daarvan ten prothocolle

mijs Notaris gemaakt deze acte om te dienen tot een getuyg-schrift, daar en zoo zulks behoort.

Aldus gedaan en gepasseert in de Ste. Mariekerk alhier binnen Utrecht op heden den 13e April 1775 des avonds ten negen uren ten overstaen en in tegenwoordigheid van d'ondergetekende heeren Naestbestaende en de Executeuren, alsook van Jan Bor en Daniel Rother, als getuygen hiertoe versogt.

Protocol van notaris J. de Clefay.
Gemeente-Archief Utrecht.

vdV.

SOESTSTAPEL, EEN OUD GRENSPUNT

De oudste reconstrueerbare grens tussen Sticht en Gooi, die wij onlangs ter sprake brachten, biedt nog enkele interessante topografische gezichtspunten. De economische, staatkundige en geomorphologische invloeden die de tegenwoordige grens deden ontstaan laten wij buiten beschouwing. Aan de Stichtse zijde vinden wij: grotere bevolkingsdichtheid en nabijheid van de grootste stad van Nederland, met als gevolg grotere behoefte aan de turfopbrengst van de grensvenen; krachtiger organisatie van het economische leven door bisdom, kerkkapittels en kloosters; minder bos als bron voor brandhout; maar vooral de mogelijkheid om de gewonnen turf te water naar Eem en Vecht af te voeren. De belangrijkheid van deze scheepvaart met kleine, platboemde „schouwen” zou men zo makkelijk onderschatten: in 1692 nog werd deze, van de Vuurse door Oostveen naar Utrecht, uitvoerig geregeld. Men maakte gebruik van de, door Nicolai in 1539 als nieuw genoemde, „des Domprousten Wyck”, die nog nabij de grens tussen Eyckenstein en Rustenhoven aanwezig is, hoewel door het wegvallen van de „schutten”, die het water vasthielden, deze wyck een groot gedeelte van het jaar niet meer waterhoudend is.

Wat nu de „oude” grens betreft, vallen twee gegevens in het belangrijke getuigenis van 1449 op, één positief en één negatief. Het positieve is de vermelding van *Soeststapel* als grenspunt. Het enige markante punt waar we dit kunnen zoeken is het z.g.n. 6 wegen-punt Stulpse-laan—7 lindense weg, waar ook nog een oude grenssteen van Drakenstein is te vinden. (Onder stapel wordt hier verstaan een hoop veldkeien).

Bij aandachtige beschouwing van de top. kaart blijkt dit punt van letterlijk cardinale betekenis te zijn, want het ligt in één lijn zowel met de grens Zeist-Soest als met de grens Hilversum-Laren! Dit kan haast geen toeval zijn: de naam al verraadt, dat Soest eens tot hier strekte, wat nog bewezen wordt door de kaart van de Vuurse van ± 1640 in het Alg. Rijksarchief (Nr. 3019), die bij de Stulpse laan van hier tot bij het Pluismeer de naam Nonnen-groep plaatst. Ook het Zeistse Nonnenland of Vrouwenklooster-

veen strekte dus tot hier, wat ons veroorlooft de naam den Dolder af te leiden van de Viskom dicht bij Laanzicht, nu op Baarns gebied.

Aangezien Soeststapel toen (± 1000?) aan de grens Sticht-Gooi lag, moet het Larense rechtsgebied ook tot hier gestrekt hebben. Hilversum bestond toen nog niet, maar wel een ouder Zuid-Goois rechtsgebied, dat in Wolfsbergen (nu 's Graveland) zijn dingplaats had. De „1000-jarige” eik op Hilverbeek en het „hunnebed” bij Jagtlust durven wij hiermee niet in verband te brengen.

Nu heeft de grens Laren-Hilversum van 1428, wat het beginpunt: „die husinge die nu in die Vuers betymmert staen” betreft, altijd grote moeilijkheid opgeleverd. Deze is niet geheel op te lossen, maar een grote stap in de goede richting maken wij toch als wij veronderstellen, dat deze Banscheiding beruiste op een véél oudere, op Soeststapel gerichte grens Laren-Wolfsbergen.

Het genatieve gegeven van 1449 is, dat de *Mond van de Eem* toen niet, zoals later, als grensbegin genoemd wordt. Mogelijk is dus, dat de oudste grens in het verlengde van de Ree of Wakkeredijk (Eemnes) liep. Eerst later zou dan, door de merkwuurige krijgsbedrijven met een primitieve „amphibie-tank” van het jaar 1423 de aandacht meer gevallen zijn op de strategische betekenis van dit punt, waar de Huizer vissers misschien ook een vluchthaven hadden. Het is dus niet zeker, dat we in het grensbegin bij de Mond van de Eem een relict kunnen zien van een wel zéér hypothetische Eemgrens van het Gooi!

Ten slotte enkele correcties bij vorige bijdragen:

1) *Oude Weer* en *Trenscofen* kunnen iets meer Z. gelegen hebben dan nu de lijn *Weer-Hollandse Rading*.

2) *Heroverscoop* strekte zeker niet tot de grens, blijkens de geringe oppervlakte in een lijst van ± 1498, door van Ieterson afgedrukt. Hieruit blijkt ook dat het Overste Blok van Maartensdijk ook: „*Oostveen in 't Aelterland*” genoemd werd.

3) Het is zeer wel mogelijk dat het punt Soeststapel in 1085 met de naam Furs werd aangeduid en dat het z.g.n. „hunnebed” van de Lage Vuurse de steenstapel was die dit hoogst belangrijke grenspunt aangaf. Deze zou dan bij de stichting van het dorp Z.-W. waarts verplaatst zijn: Graandijk vermeldt een traditie dat het „van de 7 linden” afkomstig zou zijn. Zo wordt de Hilversumse Kei door sommigen als de oude grenssteen van de Aardjesberg (bij de Lange Heul) beschouwd.

De naam Furs kan verband houden met eng. furze = gaspeldoorn (een soort brem).

4) Een luchtfoto, door de Topografische Dienst welwillend verstrekt, geeft steun aan de zuidelijkste veronderstelde plaats van de Hofstede van Elten. Volgens de „Ronde Kaart” had deze een vaart naar Maartensdijk, die op de luchtfoto verschijnt als een duidelijke streep door het weiland, ook ter plaatse door iets afwijkende plantengroei kenbaar.

5) Het blijft steeds mogelijk dat het archief van het Klooster te Elten nog eens ontdekt zal worden. Bij een Arnheems Antiquariaat zijn stukken opgedoken, die er uit afkomstig kunnen zijn. M. RAVEN.